

ได้รับบทความ
Received
29/03/2024

แก้ไขบทความ
Revised
27/08/2024

ตอบรับบทความ
Accepted
04/09/2024

01

หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม

Thai Traditional Embroidery the Creation of Cultural Fashion

จิรัชญา วันจันทร์¹ และ อนุชา แห่งเกษร²
Jiratchaya Wanchan¹ and Anucha Pangkesorn²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต หลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

สาขาศิลปการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (E-mail: liberlek@gmail.com)

² ศาสตราจารย์ สาขาวิชาการออกแบบภายใน คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (E-mail: anuchapangkesorn@gmail.com)

¹ PhD candidate, program in Culture - Based Design Arts, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University
Corresponding Author (E-mail: liberlek@gmail.com)

² Prof.Pol.Capt.Anucha Pangkesorn (PhD), Department of Interior Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University
(E-mail: anuchapangkesorn@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม จากการศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งภาคเอกสาร การสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ นำองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ผ่านกระบวนการ สร้างสรรค์ออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีเชิงวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ 1) เพื่อสื่อสารคุณค่าความงามของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ 2) เพื่อทดลองหาแนวทางสร้างสรรค์ เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม

นำเสนองานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณผ่านงานสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายสตรีเชิง วัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดทางด้านการออกแบบความดั้งเดิมในความร่วมสมัย ประกอบด้วย 3 แนวทาง คือ 1) คุณค่าความงามของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ 2) ชนชั้นวรรณะทางสังคมของ งานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ 3) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม นำเทคนิคการ ปักแบบดั้งเดิม วัสดุดั้งเดิม การพัฒนาวัสดุ โครงร่างชุดเครื่องแต่งกายแฟชั่น

ผลงานทดลองการสร้างสรรค์นี้ นำอัตลักษณ์ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ มา ประยุกต์ในการออกแบบเครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการส่งต่อ สืบสาน พัฒนาต่อยอดงานเชิงวัฒนธรรมตามสมัยนิยม สร้างมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์

คำสำคัญ : ผ้าปักโบราณ แฟชั่นเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This article is excerpted from a thesis for the Doctor of Philosophy program of the Department of Art and Cultural Design. Data was collected from documents, interviews, and community visits to transmit knowledge of Thai traditional embroidery craftsmanship lore through the creative process of designing women's cultural clothing. The creative objectives included: 1) to communicate the value of beauty in Thai traditional embroidery; and 2) to test creative prototype approaches to cultural fashion.

To present traditional Thai embroidery through the creation of cultural fashion, the concept of traditional design today consists of three themes: 1) the value of beauty in Thai traditional embroidery; 2) the social class of Thai traditional embroidery craftsmanship; and 3) the creation of cultural fashion clothing. Traditional embroidery techniques reveal original material pattern development in current fashion.

The experimental creation conveyed the identity of wisdom and craftsmanship of Thai traditional embroidery by applying cultural fashion clothing design to enable transmission, continuation, and further development of cultural works according to current trends. In this way, creative economy value was created.

Keywords : Thai traditional embroidery, Cultural fashion

บทนำ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นยุทธศาสตร์หนึ่ง ที่สร้างมูลค่าสร้างเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ และสินค้าทางวัฒนธรรม ทูทางวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากศิลปวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ การนำทุนวัฒนธรรมมาสร้างสรรคเกิดเป็นสินค้าวัฒนธรรม ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ (กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ, 2567)

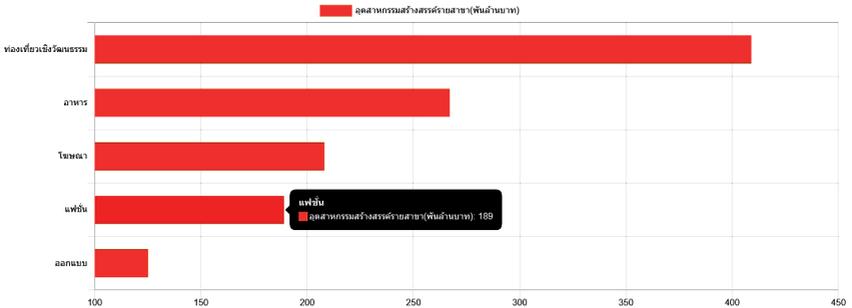
ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ในปัจจุบันมีบทบาททางเศรษฐกิจ โดยผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม สินค้าทางวัฒนธรรม และบริการทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นมุมมองการใช้วัฒนธรรมตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากวัฒนธรรมถูกมองเป็นสินทรัพย์ที่สามารถทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ เพราะว่าวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับศาสตร์หลากหลาย และระบบความคิดที่แตกต่างกัน Joseph S. Nye, Jr. ตีความว่า วัฒนธรรมเป็นความหมายเชิงมานุษยวิทยาหรือสังคมวิทยา เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์เนื่องจากเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้น มีการใช้วัฒนธรรมและหรือความคิดสร้างสรรค์มาช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (พิชชากานต์ ชวงชัย, 2554)

ผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้ (1) การอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย ประเภทการอนุรักษ์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาหรือสร้างสรรค์จากหลักฐานทางวัฒนธรรมไทย โดยรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม และมีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (2) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย ประเภทการสร้างสรรค หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นโดยนำรูปแบบ หลักฐานทางวัฒนธรรมมาออกแบบประยุกต์ พัฒนา ด้อยอด สร้างสรรคให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ตามสมัยนิยม สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคมไทย และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ (อรรถพนธ์ พงษ์เลาหพันธ์ และคณะ, 2563, น.105)

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) The Creative Economy : How People Make Money from Ideas ของจอห์น ฮาวกินส์ (John Howkins) ได้นำเสนอแนวทางใหม่ในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจผ่านการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ไอเดียมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยแนวคิดการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์หลากหลายประเทศ ที่นำไปปรับใช้กับรูปแบบเศรษฐกิจของประเทศตนเอง (Design for Creative Economy Research Unit, 2564)

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนธุรกิจ ที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิมทางงานฝีมือและหัตถกรรม (Craft) เป็นรากฐานเริ่มต้นก่อนที่จะเติมองค์ความรู้ทางด้านความทันสมัย เทคโนโลยีต่าง ๆ เข้าไปให้เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ในการเพิ่มมูลค่า

ให้แก่ผลิตภัณฑ์ของภาคการผลิตและภาคบริการอื่น ๆ ในปี 2561 อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ จำนวน 15 กลุ่มอุตสาหกรรม ได้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจถึง 1,461 พันล้านบาท โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายสาขาอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงสุด 5 อันดับแรก พบว่า อุตสาหกรรมสินค้า ด้านแฟชั่นอยู่ในระดับที่ 4 มีสัดส่วนร้อยละ 12.99 มูลค่ารวม 189 พันล้านบาท (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2565) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 อุตสาหกรรมสร้างสรรค์รายสาขา 5 อันดับแรกปี 2561 สาขาแฟชั่น รายได้รวมอยู่ในระดับที่ 4

ที่มา: <https://www.cca.or.th/th/single-statistic/creative-industry-value>

หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะเชิงช่างเป็นศาสตร์ชั้นสูงในราชสำนัก¹ ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษต่อกันมาหลายร้อยปีจนถึงปัจจุบัน มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ควบคู่แกการอนุรักษ์และสืบสาน หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ มีกรรมวิธีการปักที่ซับซ้อนต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะตัวของช่างฝีมือ การตกแต่งลวดลายลงบนผ้าผืนด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น เส้นไหม แล่ง ดิ้น เลื่อม ปักแมลงทับ เป็นต้น ในอดีตงานหัตถศิลป์ผ้าปักจะถูกสร้างสรรค์ เพื่อใช้ในงานราชสำนักเท่านั้น เครื่องแต่งกายในราชสำนัก² เช่น เครื่องทรง เครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ เครื่องยศ และเครื่องแต่งกายนาฏศิลป์ชั้นสูง เป็นต้น งานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณในกลุ่มสถาบันกษัตริย์ลงไปถึงสามัญชน มีความแตกต่างตามฐานะทางสังคม ข้อบ่งชี้ คือ รูปแบบเครื่องแต่งกาย ผ้าทอลายต่าง ๆ เทคนิคการตกแต่งบนผ้าผืนด้วยวัสดุโลหะที่มีมูลค่า สิ่งเหล่านี้ล้วนมีราคาสูงเกินที่สามัญชนทั่วไป จะไม่สามารถซื้อมาใช้ได้ (ศุภชัยยามหรรณ, 2565)

1 ราชสำนัก คือ เรื่องราวของสถาบันกษัตริย์ซึ่งดูแลปกครองประเทศชาติบ้านเมือง

2 เครื่องแต่งกายในราชสำนัก คือ รูปแบบเครื่องแต่งกายตามพระราชนิยมของแต่ละยุคสมัย

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมระบบชนชั้นสืบเนื่องมาจากระบบศักดินา คนในสังคมถูกแบ่งชนชั้นวรรณะ ฐานันดร ตำแหน่ง สถานภาพ และจะได้รับการยกย่องอยู่ในอันดับสูงกว่าเท่ากัน หรือต่ำกว่า จะไม่มีความเท่าเทียมกันในสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ อำนาจ จะได้รับด้านเกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจ และสิทธิพิเศษต่าง ๆ ชนชั้นทางสังคมเป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคล

ดังนั้น จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่างานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ที่เป็นงานฝีมือเชิงช่างหลงในราชสำนักที่สร้างสรรค์เป็นงานศิลป์ ซึ่งในปัจจุบันงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณยังคงอยู่ในเฉพาะกลุ่มปิดการเข้าถึงทำได้ค่อนข้างยาก จึงไม่ได้ถูกนำออกมาเผยแพร่สู่สังคมในวงกว้างเท่าที่ควร ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้และส่งต่อองค์ความรู้งานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ในการสร้างสรรค์นี้จึงเห็นถึงความสำคัญของคุณค่า ความงามของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทยที่มีความวิจิตรงดงาม นำมาประยุกต์ร่วมกับหลักการออกแบบเครื่องแต่งกายแฟชั่น โดยยังคงเก็บรักษากระบวนการวิธีการปัก วัสดุโลหะแบบดั้งเดิม ผ่านการพัฒนาลดทอนเป็นแนวทางการทดลองสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม สำหรับกลุ่มเป้าหมาย อายุระหว่าง 21 – 44 ปี ในโอกาสพิเศษชุดสังสรรค์ (Party Wear) แบบไม่เป็นทางการตามสมัยนิยม

วัตถุประสงค์ในการออกแบบ

1. เพื่อสื่อสารคุณค่าความงามของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ
2. เพื่อทดลองหาแนวทางสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม

ขอบเขตในการศึกษาและการออกแบบ

ผลงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ เป็นการศึกษาทดลองหาแนวทางการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ให้เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย อายุระหว่าง 21 – 44 ปี เป็นกลุ่มที่มีความสนใจสินค้าเชิงวัฒนธรรม ในรูปแบบชุดสังสรรค์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

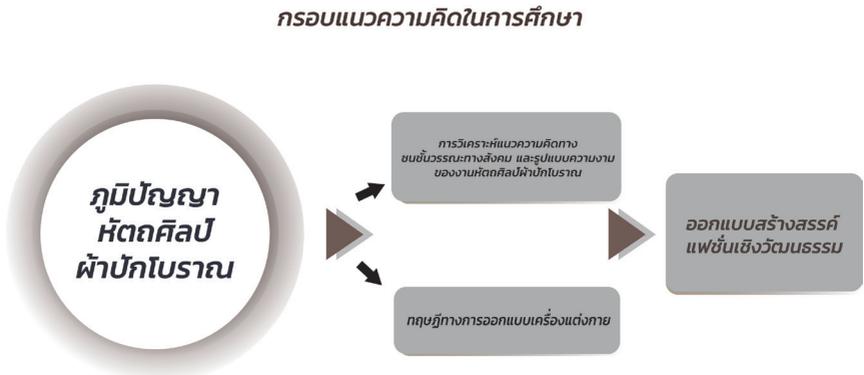
1. การศึกษาและเก็บข้อมูลจากหนังสือ ตำราวารสารวิชาการ การลงพื้นที่ การสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านมรดกภูมิปัญญาหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย รายละเอียดที่เกี่ยวข้องด้านประวัติศาสตร์ บริบททางสังคมด้านชนชั้นวรรณะสังคม เครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบการแต่งกายในราชสำนัก ลักษณะของลดทอนรูปแบบลาย องค์ประกอบลาย วัสดุโลหะ และกรรมวิธีการปักแบบดั้งเดิม ในช่วงเวลาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงปัจจุบัน

2. ศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทั่วไป อายุระหว่าง 21 – 44 ปี เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2546 ที่สนใจสินค้าแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม

3. พัฒนาสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับชั้นวรรณะของงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ผ่านมุมมองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กรอบแนวความคิดในการศึกษา

การศึกษาภูมิปัญญาหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ร่วมกับทฤษฎีทางการออกแบบเครื่องแต่งกายแฟชั่น นำมาวิเคราะห์เป็นแนวคิดทางการออกแบบสร้างสรรค์แฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ดังแผนภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แผนภาพกรอบแนวความคิดในการศึกษา
ที่มา: จิรัชญา วันจันทร์, 2567

วิธีการดำเนินการศึกษา

ในวิธีการดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ในการออกแบบ โดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ตามรายละเอียดดังนี้

- 1) ศึกษารวบรวมข้อมูลหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงปัจจุบัน ทั้งภาคเอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย
- 2) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องด้านหลักการออกแบบเครื่องแต่งกายแฟชั่น
- 3) ศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อายุระหว่าง 21 – 44 ปี เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2546
- 4) วิเคราะห์ข้อมูลด้านงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ การแบ่งชนชั้นวรรณะทางสังคม เครื่องแต่งกายในราชสำนัก กรรมวิธีการปักผ้า วัสดุโลหะ กลุ่มลวดลาย และการนำไปใช้

การอนุรักษ์ พัฒนาหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณในสังคมปัจจุบัน

- 5) ค้นคว้าข้อมูลด้านลวดลายในการปักในรูปแบบต่าง ๆ ทดลองสร้างสรรค์ลวดลายสำหรับการปัก
- 6) ทดลองกรรมวิธีการปักแบบดั้งเดิม และวัสดุการปัก เช่น ดิ้นข้อ ดิ้นโปร่ง เลื่อม เป็นต้น
- 7) การสรุปแนวทางการออกแบบภายใต้การออกแบบแนวคิด การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ในรูปแบบสังสรรค์ (Party Wear)
- 8) ทดลองการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานเครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม
- 9) นำเสนอผลงานสู่สาธารณะ
- 10) การประเมินผลจากผู้เข้าชมผลงานสร้างสรรค์ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google form)

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์คุณค่าความงดงามของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ นำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ส่วนประกอบสำคัญในการศึกษา ดังนี้

อัตลักษณ์หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ

อัตลักษณ์ของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ เป็นศาสตร์ชั้นสูงที่มีคุณค่า ความวิจิตรงดงาม ประณีตที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา กรรมวิธีที่ละเอียดอ่อนของช่างฝีมือ ในอดีตงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณมีบทบาทสำคัญในเครื่องแต่งกายของไทย สำหรับกลุ่มชนชั้นสูงในราชสำนักเป็นเครื่องบ่งบอกถึงชนชั้นวรรณะ สถานะทางสังคม สังเกตได้จากเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์หรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่ จะสวมใส่เครื่องแต่งกายที่ประดับตกแต่งด้วยการปักบนผืนผ้า ด้วยวัสดุโลหะที่มีมูลค่า เช่น แล่งเงิน แล่งทอง ดิ้นเงิน ดิ้นทอง เลื่อม เป็นต้น กรรมวิธีการปัก ลวดลายปัก มีความแตกต่างจากเครื่องแต่งกายของสามัญชนทั่วไป

พระราชพิธีโสกันต์ในยุครัตนโกสินทร์ ได้สืบทอดแบบแผนมาจากกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือเกตกันต์ คือ พิธีโกนจุก ที่ใช้เรียกตามแต่ฐานะของบุคคล งานพระราชพิธีสำหรับพระราชโอรส พระราชธิดา ที่ทรงมีพระอิสริยยศตั้งแต่ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดงานให้สมพระอิสริยยศและฐานันดรศักดิ์ของเจ้านายพระองค์นั้น จะมีการเตรียมแต่งองค์ทรงเครื่อง การแห่ตามลำดับพระเกียรติยศของเจ้านาย ตลอดจนถึงบุตรีตาของคนสามัญธรรมดาทั่วไป (โชติกา นุ่นชู, 2564)

เครื่องแต่งกายในพระราชพิธีโสกันต์ ประกอบด้วยฉลองพระองค์พระกรน้อย เป็นเสื้อแขนยาวที่เป็นการแต่งลำลองอย่างไม่เต็มยศ เป็นผ้าแพรเขียนทอง กระจุมเป็นนพเก้าล้อมเพชร สำหรับเจ้านายระดับชั้นเจ้าฟ้า สำหรับพิธีฝังพระสวด ในพิธีสร่งน้ำ เป็นฉลองพระองค์ที่ทำด้วยผ้าขาว ขลิบทอง ตัดพระเกศา สรงน้ำ จากนั้นจะเปลี่ยนเป็นฉลองพระองค์ครุยกรองทอง ทรงพระภูษาจีบหน้า เจียรบาด (ผ้าคาดเอว มีชายห้อยลงที่หน้าขา) มีการประดับตกแต่งด้วยวัสดุโลหะที่มีค่า ปักด้วยทองแล่ง เลื่อมอย่างงดงาม นุ่งสนับเพลา หรือกางเกง ฉลองพระบาท ทางราชสำนักจะออกแบบใช้วัสดุตามระดับพระยศ อาทิ ฉลองพระบาทที่ทำจากผ้ากำมะหยี่ สลักคุณทองคำ นอกจากนี้ ถนิมพิมพากรณี³ ประกอบไปด้วย ข้อพระกร แหวนรอบ แหวนตะแคง กำไล ข้อพระเถา สังวาลย์ สายรัดพระองค์ และข้อพระบาท (Art Bangkok, 2557) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร
ในพระราชพิธีโสกันต์

ที่มา : <https://www.artbangkok.com/?p=30848>

3 ถนิมพิมพากรณี หมายถึง เครื่องประดับร่างกาย (ความหมายจากราชบัณฑิตยสถาน)

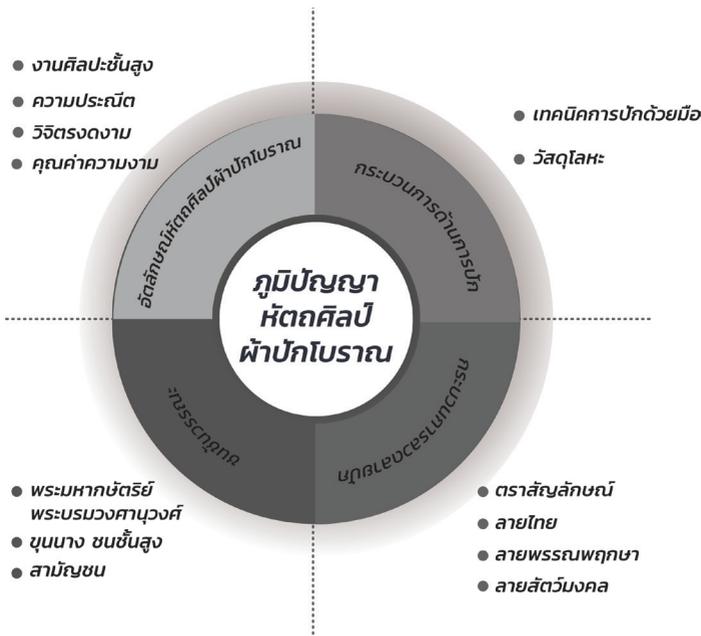
ภาพที่ 4 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าอริไทยเทพกัญญา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์เต็มยศตามแบบขัตติยโบราณราชประเพณี ทรงห่มผ้าทรงสะพักท่อนบน
ที่มา : ผ้าทอง ทองเจือ, 2549, น.59

ลวดลายในงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ลวดลายในการปักตกแต่งบนผืนผ้า มีข้อกำหนดในการใช้ลวดลายตามฐานันดรศักดิ์ อาทิ ตราสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ลายพรรณพฤกษาลายก้านขดใบเทศ ลายประจำยาม ลายกรวยเชิง และลายสัตว์มงคล จะเป็นการผสมผสานลวดลายต่าง ๆ รวมกันให้เกิดเป็นลวดลายตามความคิดสร้างสรรค์ของช่างปัก เพื่อนำลวดลายมาปักตกแต่งบนเครื่องแต่งกาย และเครื่องใช้ต่าง ๆ จะปรากฏการปักลวดลายตกแต่งในฉลองพระองค์เต็มยศ ตามแบบขัตติยโบราณราชประเพณี ในผ้าทรงสะพักท่อนบน ดังภาพที่ 4 ในการปักฉลองพระองค์ครูย เป็นผ้าบุหงาโปร่งตัดเย็บและการปักด้วยมือทั้งองค์ ด้วยลายพรรณพฤกษา โดยใช้วัสดุที่เป็นโลหะรูปทรงต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเงินและทอง เช่น แถบแล่ง แถบนมสาว เลื่อม ปุ่มปูด ไหมเกลียว เป็นต้น ดังรูปภาพที่ 5 (ผ้าทอง ทองเจือ, 2549, น.45)

ภาพที่ 5 ฉลองพระองค์ครุย กรรมวิธีการปักลายพรรณพฤกษา ด้วยโลหะรูปทรงต่าง ๆ
 แถบเงินแสง แถบทองแสง แถบนมสาวเงิน แถบนมสาวทอง เลื่อมเงิน เลื่อมทอง ปุ่มปุดเงิน
 ปุ่มปุดทอง ไหมเกลียวเงิน ไหมเกลียวทอง
 ที่มา : ผ้าทอง ทองเจือ, 2549, น.44

จากการศึกษาข้อมูลงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย สรุปได้ว่าภูมิปัญญาหัตถศิลป์
 ผ้าปักโบราณ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) อุดลักษณะของงานหัตถศิลป์ซึ่งเป็นงานชั้นสูง มี
 ความประณีตวิจิตรงดงามและทรงคุณค่า 2) กระบวนการด้านกรรมวิธีการปักของงานหัตถศิลป์
 ผ้าปักโบราณของไทย เป็นการปักด้วยมือมีกรรมวิธีที่ซับซ้อน ปักตามลวดลายที่กำหนดไว้ วัสดุ
 ที่ใช้เป็นโลหะที่มีมูลค่า ได้แก่ ดิ้นทอง ดิ้นเงิน เลื่อม เป็นต้น 3) กระบวนการลวดลายในการปัก
 ของไทย ในอดีตมีการแบ่งลวดลายในการปักตามชนชั้นวรรณะ ตามฐานันดรศักดิ์ของแต่ละชั้น
 ยศ มีลวดลายใช้ในงานปักตกแต่ง เช่น ลายตราสัญลักษณ์ประจำพระองค์ สัญลักษณ์ประจำ
 ราวงศ์ ลายไทย ลายพรรณพฤกษา และสัตว์มงคล เป็นต้น และ 4) การแบ่งชนชั้นวรรณะ
 ทางสังคม มีการกำหนดชนชั้นวรรณะ คือ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ชนชั้น
 สูง และสามัญชน สรุปออกมาเป็นแผนภาพ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แผนภาพสรุปการวิเคราะห์หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย
ที่มา : จิรัชญา วันจันทร์, 2567

วัฒนธรรมการแต่งกายตามชนชั้นวรรณะทางสังคมไทย

ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในอดีตรูปแบบการแต่งกายของราชสำนัก มีความแตกต่างจากสามัญชนทั่วไป ผ้าที่ใช้ในราชสำนักส่วนมากมีราคาสูง ผ้าที่กำหนดใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านาย มีหลากหลายประเภท เช่น ผ้าปัก ผ้าพิมพ์ ผ้ายกทอง เยียรบับ⁴ เข้มขาบ ผ้าอิตาลี⁵ เป็นต้น ผ้าที่มีราคาสูงเป็นสิ่งของที่สั่งเข้ามาใช้เฉพาะในราชสำนัก ซึ่งผ้าบางลายออกแบบจากราชสำนัก สั่งทอขึ้นมาเป็นการสั่งผลิต เพราะฉะนั้น จะไม่สามารถนำไปขายต่อได้ (ศูนย์สยามมรดก, 2565) การใช้ผ้าในราชสำนักตามชนชั้นวรรณะในอดีตมีการกำหนดการใช้ผ้าร่วมกับการปักด้วยวัสดุต่าง ๆ ตามชั้นยศ

วีรธรรม ตระกูลเงินไทย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 เมษายน พ.ศ. 2566) กล่าวว่า ในอดีตงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ที่ใช้ตกแต่งในเครื่องแต่งกายและเครื่องใช้ในราชสำนักนั้น

4 ผ้าเยียรบับ คือ ผ้าที่มีโลหะทองด่อนข้างมาก ประมาณ 70-80 เปอร์เซ็นต์ของผืนผ้า คำว่า “เยียรบับ” มาจากภาษาเปอร์เซียชื่อว่า ซัรบับฟ์ (Zarbaft) แปลว่า ทองระยิบระยับ
5 ผ้าทอด้วยเส้นเงินแลงทองแดง เป็นหนึ่งในหมวดผ้ายก คำว่า “อิตาลี” มาจากภาษาเปอร์เซียว่า อัฏลัส (Atlas) คือ ผ้าที่มีทองกระจัดกระจาย

การนุ่งห่มผ้าที่มีการปักผ้าตกแต่งบนผืนผ้า ที่ใช้สำหรับบรรดาเจ้านายชั้นสูงตามฐานันดรศักดิ์ นั้น มีคำกล่าวที่ว่า “นุ่งเจียมห่มเจียม” สามารถแบ่งชนิดของผ้าร่วมกับการใช้วัสดุในการปัก ตกแต่ง อาทิ ผ้าไหมพื้น ปักด้วยทองแผ่ลวด ผ้ากำมะหยี่ ปักด้วยหักทองขวาง ผ้าตาด ปักดิน ข้อ ดิ้นด้าน ผ้าแพร ปักด้วยเส้นไหมสี และกลุ่มสามัญชน ใช้ผ้าพื้น ปักด้วยเส้นไหมสีเท่านั้น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชนิดของผ้าและวัสดุปัก ตามชนชั้นวรรณะ

กลุ่มชนชั้น	ชนิดของผ้า	วัสดุปัก
กลุ่มเจ้านายชั้นสูง	ผ้าไหมพื้น	ทองแผ่ลวด
	ผ้ากำมะหยี่	หักทองขวาง
	ผ้าตาด	ดินข้อ ดิ้นด้าน
	ผ้าแพร	เส้นไหมสี
สามัญชน	ผ้าพื้น	เส้นไหมสี

หลักการออกแบบเครื่องแต่งกายแฟชั่น

คำว่า แฟชั่น (Fashion) หมายถึง รูปแบบของเสื้อผ้า และเครื่องแต่งกายประกอบการ แต่งกายเป็นกระแสนิยมในช่วงเวลาหนึ่ง ที่ใช้จินตนาการและความงามตามหลักสุนทรียภาพ สร้างสรรค์ให้เป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ มีสไตล์ กระบวนการออกแบบ การผลิต และการตลาด (ใจภักดี บุรพเจตนา, 2560, น.3)

การออกแบบแฟชั่น งานศิลปะการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ทั้งในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การออกแบบประกอบด้วย รูปทรง (Shapes) การสร้างรูปร่าง รูปทรง 2 มิติ เพื่อสร้างมิติพื้นผิวลงในชุด สี (Color) เป็นการ สร้างอารมณ์ความรู้สึก และความแตกต่าง ด้วยเฉดสีต่าง ๆ ผิวสัมผัส (Texture) เป็นการ สร้างพื้นผิวสัมผัสบนผืนผ้า และโครงร่างรอบนอก (Silhouettes) เป็นเส้นโครงร่างเงาภายนอกของรูปทรงชุด ที่ถูกกำหนดตามแนวทางการออกแบบ เช่น ทรงเอไลน์ (A-line) เป็นชุดที่ทรง ท่อนบนแคบตั้งแต่บริเวณช่วงอกถึงช่วงเอว และจะค่อย ๆ ปลายบานออกถึงชายกระโปรงคล้าย กับตัวอักษร A เป็นชุดที่เหมาะสมกับทุกรูปร่าง เหมาะสำหรับทั้งในโอกาสลาลอง ไปจนถึง ทางการ ทรงเข้ารูป (Bodycon) โข้วทรวดทรงเน้นสัดส่วน รูปร่าง ออก เอว สะโพก ของผู้สวมใส่ มีความยาวหลากหลายระดับ เหมาะสำหรับงานทางการ ทรงตรง (Sheath) มีลักษณะเป็น ทรงตรง เป็นต้น สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม

เครื่องแต่งกายชุดสังสรรค์ (Party Wear) ที่ใช้สวมใส่ในโอกาสพิเศษ งานสังสรรค์ที่มีการประดับตกแต่งที่หรูหรา งดงาม เหมาะสมกับโอกาสการใช้งานที่เป็นรูปแบบเป็นทางการ และรูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น งานราตรี งานเลี้ยงรับรอง เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของชุดสังสรรค์มีหลากหลายแบบ สามารถใช้สวมใส่ได้หลากหลายโอกาส จะเป็นงานแบบทางการ ไม่เป็นทางการ หรือการสวมใส่ในชีวิตประจำวัน ทั้งแบบคลาสสิก แบบสมัยใหม่ สำหรับทั้งกลางวัน และกลางคืนตามความเหมาะสม

กลุ่มเป้าหมาย

เนื่องด้วยการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรมครั้งนี้ มีแนวทางเพื่อการสื่อสารเรื่องราวภูมิปัญญาของหัตถศิลป์ผ้าปักไทยในอดีต สู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบัน ทั้งกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน เป็นกลุ่มที่มีความชื่นชอบผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม สนใจงานหัตถกรรมด้านงานฝีมือ ได้กำหนดที่มีอายุระหว่าง 21 – 44 ปี เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2546 เป็นกลุ่มคนเจนเอเรชั่นวาย (Generation Y) และในบางส่วนของกลุ่มเจนเอเรชั่นซี (Generation Z) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีนิสัยชอบแสดงออก มีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีความคิดสร้างสรรค์สูง มีความหลากหลายทางด้านแฟชั่น มีเอกลักษณ์ที่แฝงไปด้วยรสนิยม มีความเรียบหรู ชอบการสังสรรค์ ออกงานสังคม (Warren Byrd, 2018) เพื่อสื่อสารให้เห็นคุณค่าของงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย ผ่านการออกแบบสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรม

สรุปผลจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มเป้าหมาย เป็นกลุ่มผู้บริโภคทั่วไป พบว่างานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ เหมาะสมสำหรับนำมาตกแต่งบนผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายสตรีมากที่สุด เลือกโอกาสการสวมใส่ (Occasion) รูปแบบชุดสังสรรค์ (Party Wear) มากที่สุด มีความสนใจรูปแบบลวดลายพรรณพฤกษามากที่สุด จึงนำข้อมูลจากการเก็บข้อมูลที่ได้จากความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากที่สุดมาเป็นแนวทางในการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานเครื่องแต่งกายสตรีเชิงวัฒนธรรม

กระบวนการสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานสร้างสรรค์

จากการศึกษา รวบรวมข้อมูล การสรุปวิเคราะห์ อัตลักษณ์หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ การบ่งบอกถึงชนชั้นวรรณะทางสังคม สรุปมาเป็นแนวทางการสร้างแรงบันดาลใจ แนวคิดทางออกแบบร่วมกับการใช้หลักการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย กระบวนการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรม โดยนำรูปแบบ หลักฐานทางวัฒนธรรมมาออกแบบ ประยุกต์พัฒนา ต่อยอด สร้างสรรค์ให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ตามสมัยนิยม สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคมไทย

ในการออกแบบแฟชั่นวัฒนธรรม ได้นำอัตลักษณ์หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ประยุกต์ ลวดลาย และกระบวนการกรรมวิธีการปักผ้าแบบดั้งเดิม เป็นเครื่องแต่งกายสตรี ประเภท สังสรรค์ รูปแบบชุดราตรีสั้น ทรงเอไลน์ ที่ไม่เป็นทางการ สำหรับกลุ่มผู้บริโภคที่นิยมการแต่งกาย แฟชั่นวัฒนธรรม อายุระหว่าง 21 – 44 ปี มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สนใจงานฝีมือเชิงวัฒนธรรม โดยแรงบันดาลใจในการออกแบบจาก เรื่องราวในอดีตงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงชนชั้นวรรณะทางสังคม ผ่านมุมมองบริบทสังคมปัจจุบัน นำมาสร้างสรรค์ โดยที่ไม่ลดทอนคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม โครงร่างเงาได้จากโครงชุดฉลองพระองค์ครุย มีลักษณะโครงร่างตามแบบทรงเอไลน์ เทคนิคกรรมวิธีการปัก วัสดุโลหะที่มีมูลค่าแบบดั้งเดิม ผ่านการนำลวดลายพรรณพฤกษาที่ใช้ปักตกแต่งบนเครื่องแต่งกายของชนชั้นสูงในราชสำนัก เลือกใช้กลุ่มสีคลาสสิก ที่แสดงออกและสื่อสารของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย ตามตาราง ที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบในการออกแบบ

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบในการออกแบบ

องค์ประกอบการกำหนดแนวทางการออกแบบจากงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย		
แนวคิด		แรงบันดาลใจนำอัตลักษณ์ของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณคุณค่าความวิจิตรงดงาม ประณีต ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาเป็นเครื่องบ่งบอกถึงชนชั้นวรรณะสถานะทางสังคม
โครงร่างเงา		เพื่อการสื่อสารที่แสดงถึงชนชั้นวรรณะทางสังคมไทย จึงนำโครงร่างชุดที่เป็นฉลองพระองค์ครุย มาใช้เป็นโครงร่างชุดในบริบทปัจจุบัน ลักษณะโครงร่างเงาทรงเอไลน์
ลวดลาย		การนำลวดลายพรรณพฤกษา ที่ในอดีตเป็นการปักตกแต่งลงบนเครื่องแต่งกายที่แสดงถึงชนชั้นวรรณะทางสังคมไทย นำมาการสร้างสรรค์ให้เหมาะสมสำหรับชุดราตรี
เทคนิคสิ่งทอ		กรรมวิธีการปักผ้าด้วยมือ ที่มีลักษณะเฉพาะในรูปแบบดั้งเดิม
วัสดุ		วัสดุโลหะที่มีมูลค่า อาทิ ดิ้นเงิน ดิ้นทอง เลื่อม ลูกบิด
สี		กลุ่มสีคลาสสิก

ขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์

หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ในการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นวรรณะทางสังคม ที่เป็นมุมมองในอดีตของการทำงานของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ใช้ในราชสำนักเท่านั้น ปรับมุมมองที่ให้ความร่วมสมัยในบริบทสังคมปัจจุบัน ในการออกแบบเลือกใช้ Keyword and Concept: Social Status, Embroidery, Luxury, Contemporary เป็นแนวทางในการออกแบบ 1) Social Status คือ ระบบชนชั้นวรรณะทางสังคมในอดีตของไทย ที่ใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเป็นตัวกำหนดฐานะทางสังคม เครื่องแต่งกายจะมีการตกแต่งด้วยวัสดุโลหะที่มีมูลค่า ในอดีตจะใช้ได้เฉพาะกลุ่มเจ้านายชนชั้นสูงในราชสำนักเท่านั้น ปัจจุบันได้คลี่คลายจากในอดีตจึงสามารถนำมาใช้ได้ทั่วไป 2) Embroidery คือ งานปักผ้าในรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้วัสดุโลหะ 3) Classic Luxury คือ ความเรียบหรู ที่มีความ ใช้วัสดุในการตกแต่งที่มีความมันวาว 4) Contemporary คือ การออกแบบแฟชั่นที่ร่วมสมัยในบริบทสังคมปัจจุบัน ดังภาพที่ 7 องค์ประกอบหลัก โครงร่างเงาเป็นชุดทรงเอไลน์(A-line) ใช้เทคนิคกรรมวิธีการปักแบบดั้งเดิม วัสดุโลหะ เช่น ดิ้นทอง ดิ้นเงิน เลื่อม เป็นต้น เลือกใช้ลวดลายพรรณพฤกษาที่แสดงออกถึงความอ่อนหวาน สำหรับเครื่องแต่งกายสตรี ผ้าเครปซาติน ที่มีความมันวาวสำหรับชุดราตรี ดังตารางที่ 3 การกำหนดแนวทางในการออกแบบ

CONCEPT DESIGN

- Culture
- Embroidery
- Classic Luxury
- Contemporary

MOOD TONE

ภาพที่ 7 แผนภาพแรงบันดาลใจในการออกแบบ “Thai Traditional Embroidery”

ที่มา : จิรัชญา วันจันทร์, 2567

ตารางที่ 3 การกำหนดแนวทางในการออกแบบ

Keyword / Concept	Silhouette	Details	Colors	Material
<ul style="list-style-type: none"> ○ Social Status ○ Embroidery ○ Classic Luxury ○ Contemporary 	 <p>A-line Symmetry</p>	 <p>Thai Traditional Embroidery</p>	 <p>Grey</p> <p>Gold</p>	 <p>Satin</p> <p>Metal wire for Embroidery</p>

การพัฒนาารูปแบบลวดลายงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ

ลวดลายในงานหัตถศิลป์ มีลวดลายหลายแบบที่มีการกำหนดของกานำไปใช้งาน อาทิ ตราสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ลายไทย และลายพรรณพฤกษา ในการพัฒนาสร้างสรรค์ครั้งนี้ เป็นการนำลวดลายพรรณพฤกษา หรือลวดลายดอกไม้ จะเป็นการนำดอกไม้ที่เป็นมงคลที่แสดงถึงความดีงามมาใช้เป็นแบบในการปักตกแต่งในเครื่องแต่งกาย และเครื่องใช้ นำมาพัฒนาประยุกต์จากลวดลายดอกไม้แบบดั้งเดิม ประเภทลายเครือเถา มาจัดวางลวดลายลงในเครื่องแต่งกายชุดราตรีสั้น เพื่อสื่อสารถึงการนำเรื่องราวหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทยในอดีต เป็นสิ่งที่แสดงถึงชนชั้นวรรณะทางสังคมของไทย จะไม่สามารถนำมาใช้สำหรับกลุ่มคนทั่วไป แสดงออกผ่านการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายสตรีในเชิงวัฒนธรรม ในบริบทสังคมปัจจุบัน ที่ยังคงรักษาภูมิปัญญา กรรมวิธีการปัก ที่มีความประณีต และความพิถีพิถันแบบดั้งเดิม

การวิเคราะห์ลายพรรณพฤกษา

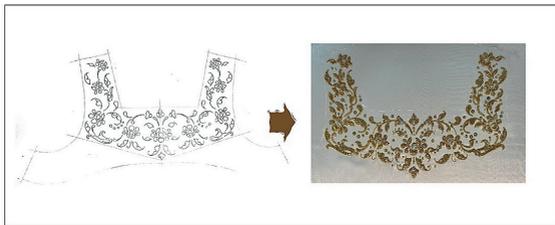
ลวดลายพรรณพฤกษา เป็นลวดลายที่ใช้รูปแบบตามธรรมชาติ ดอกไม้ กิ่ง ก้าน ใบ ที่นำลักษณะรูปแบบลายเครือเถา การเขียนลายแบบเครือเถาเป็นการวาดในลักษณะคดโค้ง สลับกัน ในพื้นที่ว่างตามลักษณะของโครงร่างของชิ้นงาน จัดวางตามความเหมาะสม

ภาพที่ 8 การพัฒนาการออกแบบร่างลวดลายพรรณพฤกษา สำหรับการปักผ้าบนชุดต้นแบบ
ที่มา : จิรัชญา วันจันทร์, 2567

กรรมวิธีขั้นตอนการปักผ้า

- 1) การออกแบบลวดลายพรรณพฤกษา ร่างลวดลายการปักลงบนกระดาษลอกลาย
- 2) นำกระดาษที่ลอกลาย ไปวางบนผ้าที่ตัดตามแม่แบบตัดเย็บ สำหรับการปัก
- 3) นำผ้าไปจึงบนสะดึงปักผ้า
- 4) เริ่มด้วยการเดินด้นข้อตามลวดลายรอบนอก เพื่อสร้างเป็นกรอบโครงลายทั้งหมด เมื่อปักด้นข้อเสร็จเรียบร้อย จะดึงกระดาษลอกลายทั้งหมดออกจากผ้า
- 5) การถนอมลาย โดยการใช้ดินโป่งทอง ดินโป่งเงิน ในการถนอมลงในลายให้เต็มลวดลาย
- 6) ตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมด้วยเลื่อม หรือวัสดุอื่น ๆ

ภาพที่ 9 กรรมวิธีการวางลวดลายปักลงบนแม่แบบตัดเย็บ และการปักบนชุด ด้วยวัสดุโลหะ
ดินทอง ดินเงิน และเลื่อม
ที่มา : จิรัชญา วันจันทร์, 2567

ภาพที่ 10 แบบร่างทางความคิดในการออกแบบ ผลงานสร้างสรรค์
ที่มา : จิรัชญา วันจันทร์, 2567

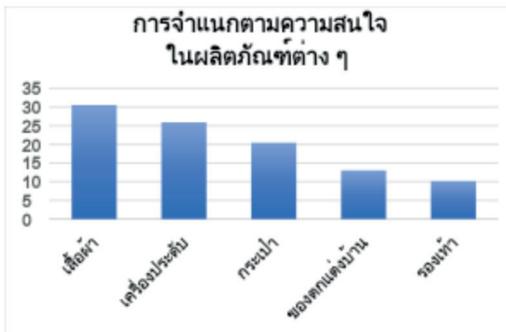
ผลงานสร้างสรรค์ ชื่อผลงาน : Dimension in Contemporary Thai Embroidery แนวคิดด้านชนชั้นวรรณะทางสังคม ผ่านงานสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม รูปแบบชุดราตรีสั้น การปักด้วยวัสดุโลหะดินทอง ดิ้นเงิน และเลื่อม ผลงานสร้างสรรค์นี้จัดแสดงในงานนิทรรศการ “เจอนั้น เจอนี้” วันที่ 7 – 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ณ หอศิลป์และการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

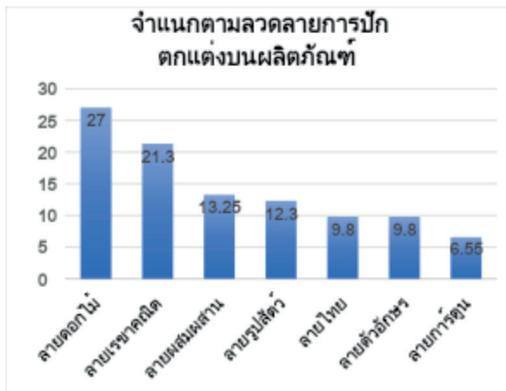
ภาพที่ 11 การแสดงผลงานในห้องนิทรรศการ “เจอนั้น เจอนี้” ณ หอศิลป์และการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่มา : จิรัชญา วันจันทร์, 2567

สรุปผลการประเมิน

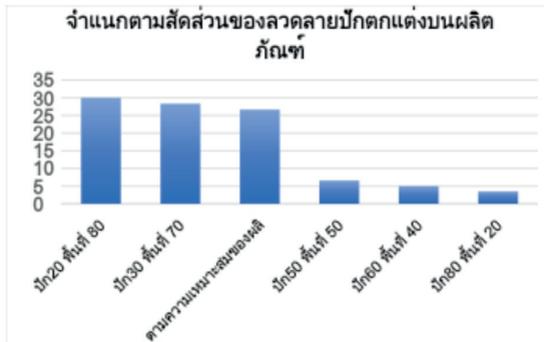
สรุปผลประเมินจากงานแสดงผลงานสร้างสรรค์ เป็นการเก็บข้อคิดเห็นของผู้เข้าชมที่มีต่อผลงานสร้างสรรค์ในงานนิทรรศการครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามเป็นระบบออนไลน์ ประเด็นทางด้านงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ผู้สร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม โดยมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งหมด 35 คน สรุปข้อมูลเป็นประเด็นตามแผนภูมิวงกลม จากโปรแกรม Google form ในประเด็นที่ส่งผลต่อผลงานสร้างสรรค์ ดังนี้

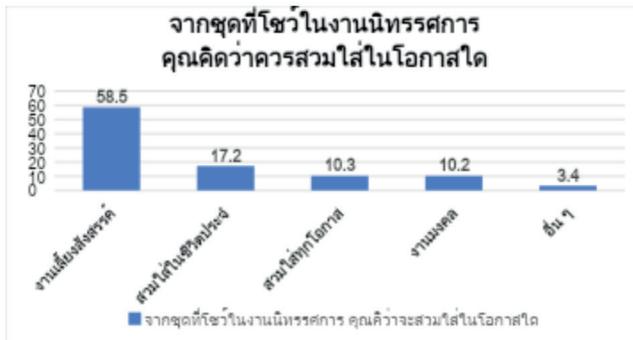
ภาพที่ 12 การจำแนกตามประเภทของผลิตภัณฑ์ต่างๆ
ที่มา: จิรัชญา วันจันทร์, 2567

ภาพที่ 13 จำแนกตามลวดลายการปัก
ที่มา: จิรัชญา วันจันทร์, 2567

ภาพที่ 14 จำนวนด้านสัดส่วนของลดอายุ บนผลิตภัณ์ท์
ที่มา: จิรัชญา วันจันทร์, 2567

ภาพที่ 15 จำนวนตามโอกาสการสวมใส่
ที่มา: จิรัชญา วันจันทร์, 2567

ผลจากการตอบแบบสอบถามของผู้เข้าชมผลงานในงานนิทรรศการครั้งนี้ เกี่ยวกับมุมมองการนำงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ มาสร้างสรรค์ผลงานเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรม โดยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป 1.1) การจำแนกตามอายุ พบว่า อายุ 41-50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา คือ อายุ 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.70 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.90 อายุ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.40 ตามลำดับ 1.2) การจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 57.1 มากที่สุด รองลงมา คือ ปริญญาตรี 40 ตามกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 2.9 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 งานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ในผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย 2.1) การจำแนกตามความสนใจงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ในผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่สนใจการนำไปใช้ในกลุ่มผลิตภัณฑ์เสื้อผ้า มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.55 รองลงมา คือ เครื่องประดับ คิดเป็นร้อยละ 25.90 กระเป๋า คิดเป็นร้อยละ 20.40 ของตกแต่งบ้าน คิดเป็นร้อยละ 13.00 รองเท้า คิดเป็นร้อยละ 10.15 ตามลำดับ 2.2) จำแนกตามลวดลายการปักตกแต่งบนผลิตภัณฑ์ พบว่า ส่วนใหญ่สนใจลายดอกไม้ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.00 รองลงมา คือ ลายเรขาคณิต คิดเป็นร้อยละ 21.30 ลายผสมผสาน คิดเป็นร้อยละ 13.25 ลายรูปสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 12.30 ลายไทย คิดเป็นร้อยละ 9.80 ลายตัวอักษร คิดเป็นร้อยละ 9.80 ลายการ์ตูน คิดเป็นร้อยละ 6.55 ตามลำดับ 2.3) จำแนกตามสัดส่วนของการปรากฏลวดลายปัก ที่ตกแต่งบนผลิตภัณฑ์ พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการ การปัก 20 พื้นที่ว่าง 80 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมา คือ สัดส่วนการปัก 30 พื้นที่ว่าง 70 คิดเป็นร้อยละ 28.30 ตามความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 26.60 สัดส่วนการปัก 50 พื้นที่ว่าง 50 คิดเป็นร้อยละ 6.60 สัดส่วนการปัก 40 พื้นที่ว่าง 60 คิดเป็นร้อยละ 5.00 สัดส่วนการปัก 80 พื้นที่ว่าง 20 คิดเป็นร้อยละ 3.50 ตามลำดับ 2.4) จำแนกตามความสนใจด้านโอกาสการสวมใส่ของชุดที่จัดแสดงในนิทรรศการ พบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดว่าจะใช้สวมใส่ในโอกาสงานเลี้ยงสังสรรค์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.50 รองลงมา คือ สวมใส่ในชีวิตประจำวัน คิดเป็นร้อยละ 17.20 สวมใส่ได้ทุกโอกาส คิดเป็นร้อยละ 10.30 งานมงคล คิดเป็นร้อยละ 10.20 อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 3.40 ตามลำดับ

ดังนั้น สรุปผลจากการประเมินการเข้าร่วมชมงานนิทรรศการได้ว่า 1) ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่สนใจกลุ่มผลิตภัณฑ์เสื้อผ้า มากที่สุด รองลงมา คือ เครื่องประดับ และของตกแต่งบ้าน 2) กลุ่มลวดลายสนใจลายดอกไม้ มากที่สุด รองลงมา คือ ลายเรขาคณิต ลายผสมผสาน ลายรูปสัตว์ ลายไทย ลายตัวอักษร และลายการ์ตูน 3) ด้านสัดส่วนของการปรากฏลวดลายปัก ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการปักตกแต่ง ในสัดส่วนลวดลายการปักเพียงเล็กน้อยจนถึงปานกลาง และในบางส่วนให้ความคิดเห็นว่า ตามความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ 4) ด้านโอกาสการสวมใส่ พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการเครื่องแต่งกายที่ปักตกแต่งด้วยงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ เหมาะสมในโอกาสงานสังสรรค์ มากที่สุด

จะเห็นได้ว่า ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นนั้น งานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทยสามารถนำมาพัฒนาสร้างสรรคเป็นผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม สำหรับเครื่องแต่งกายแฟชั่น เครื่องประดับตกแต่ง เช่น ต่างหู กระเป๋า รองเท้า และของตกแต่งบ้าน ส่วนของลวดลาย สัดส่วน ตำแหน่งในการปักตกแต่งบนผลิตภัณฑ์ สามารถออกแบบลวดลายให้เหมาะสมกับตัวผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ได้ ดังนั้น ผลสรุปจากการเก็บข้อมูลครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงผลจากการผลงานสร้างสรรคในนิทรรศการเท่านั้น ซึ่งจะนำไปพัฒนาต่อยอดในการดำเนินงานวิจัยต่อไปในอนาคต

อภิปรายผล

ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ เพื่อสื่อสารคุณค่าความงามของหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ และเพื่อทดลองแนวทางสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม สรุปผลการออกแบบแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม แนวคิดการนำมรดกภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์อัตลักษณ์หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ ที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ ผลงานเครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาลวดลายการปัก กระบวนการ กรรมวิธีการปักแบบดั้งเดิม หลักองค์ประกอบศิลป์ ร่วมกับหลักการออกแบบเครื่องแต่งกาย การสร้างสรรค์ผลงานแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ในโอกาสงานสังสรรค์ โดยสามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. อัตลักษณ์งานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ เป็นศาสตร์ที่มีความประณีต วิจิตรงดงาม กระบวนการกรรมวิธี วัสดุ ลวดลายที่มีความโดดเด่น นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบเชิงวัฒนธรรม โดยใช้กรรมวิธีการปักแบบดั้งเดิม วัสดุโลหะแบบดั้งเดิม อาทิ ดิ้นทอง ดิ้นเงิน เลื่อมทอง ลูกปัก ลวดลายพรรณพฤกษาปักตกแต่งบนเครื่องแต่งกาย เป็นการนำคุณค่าความงามของงานหัตถศิลป์สู่การพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานเครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม เป็นการต่อยอดงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย ได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ใจภักดี บุรพเจตนา (2563) การออกแบบที่เป็นการนำคุณค่าความงามจากเอกลักษณ์จากภูมิปัญญาพื้นถิ่น มาประเมินหาคุณลักษณะของรูปแบบ ลวดลาย วิธีการผลิตแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมและนำมาประยุกต์ใช้ด้วยการสร้างสรรค์ให้มีความร่วมสมัย เหมาะสมกับวิถีชีวิตตามความต้องการ และความนิยมด้านแฟชั่นเครื่องแต่งกายของผู้บริโภคปัจจุบัน (ใจภักดี บุรพเจตนา, 2563, น.147)

2. ด้านแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์แฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ได้นำอัตลักษณ์หัตถศิลป์ผ้าปักโบราณ มาตีความเป็นแนวคิดด้านชนชั้นวรรณะทางสังคมในอดีตใช้ในกลุ่มชนชั้นสูงเท่านั้น การทดลองสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบเครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรม ที่แสดงออกทางด้านงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย แสดงผ่านเครื่องแต่งกายที่ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะในสังคมปัจจุบัน สามารถสวมใส่ได้ในชีวิตประจำวัน สามารถวิเคราะห์จากการสร้างสรรค์ได้ คือ (1) การพัฒนาลวดลาย สามารถออกแบบรูปแบบของลวดลายให้มีความร่วมสมัย เหมาะสมตามผลิตภัณฑ์ โอกาสการสวมใส่ และกลุ่มเป้าหมาย (2) การพัฒนารูปแบบเครื่องแต่งกาย สามารถขยายโอกาสการสวมใส่ในโอกาสต่าง ๆ ที่หลากหลายขึ้น เนื่องด้วยงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณเป็นงานด้านการอนุรักษ์ ไม่สามารถตอบโจทย์กับกลุ่มผู้บริโภคทั่วไปได้ทั้งหมดจึงเหมาะสมเฉพาะบางกลุ่มที่มีความสนใจผลิตภัณฑ์รูปแบบเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับ อรรถพนธ์ พงษ์เลาหพันธ์ และคณะ (2563) ที่กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์จากหัตถกรรม วัฒนธรรม มีการอ้างอิงรูปแบบสินค้าที่มีรากเหง้าจากวัฒนธรรมความเป็นพื้นถิ่น จะส่งผลให้รูปแบบของสินค้า

ค่อนข้างไปทางด้านการอนุรักษ์ ส่งผลให้รูปแบบสินค้าไม่ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในวงกว้าง (อรรถพนธ์ พงษ์เลหาพันธุ์ และคณะ, 2563, น.118)

3. การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์นี้จะเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ที่สนใจงานด้านวัฒนธรรมสร้างสรรค์ และกลุ่มคนรุ่นใหม่ ได้เห็นความสำคัญคุณค่าความงามของงานหัตถศิลป์ของไทย สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งต่อ สืบสาน ต่อยอด งานทางด้านวัฒนธรรมให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

เชิงวิชาการ

1. การศึกษานโยบายทางวัฒนธรรม ด้านงานหัตถศิลป์ผ้าปักโบราณของไทย นำองค์ความรู้คุณค่า ความงามของงานหัตถศิลป์ ผ่านมุมมองเป็นแนวทางการออกแบบเครื่องแต่งกายแฟชั่นเชิงวัฒนธรรมนั้น สามารถพัฒนาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่มีความหลากหลายได้ เช่น เครื่องประดับ ผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน เป็นต้น

2. การพัฒนาสร้างสรรค์ในครั้งต่อไป ควรต้องมีการศึกษาข้อมูลด้านความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในวงกว้างมากขึ้น ที่สนใจสินค้าทางด้านวัฒนธรรมสร้างสรรค์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบที่ตอบสนองตรงตามต้องการผู้บริโภคได้มากที่สุด

เชิงปฏิบัติการ

การพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในเชิงวัฒนธรรม สามารถต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มกับผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมทางการตลาดได้ ภายใต้แนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ. *วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า.วารสารวัฒนธรรม.* (2567). <http://article.culture.go.th/index.php/template-features/137-2019-07-02-06-14-35>
- ใจภักดิ์ บุรพเจตนา. (2560). *แรงบันดาลใจสู่การออกแบบแฟชั่น.* กรุงเทพฯ. บริษัท อันลิมิต พรินติ้ง จำกัด
- ใจภักดิ์ บุรพเจตนา. (2563). *เครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรม : แฟชั่นไทยร่วมสมัย. วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์,* 7(1), 129-148. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/arts/article/view/250455/169787>
- โชติกา นุ่นชู. (2564). *ย้อนรอยพระราชพิธีโสกันต์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้านายองค์ใดโสกันต์คนแรก-คนสุดท้าย.* https://www.silpa-mag.com/culture/article_34284
- เผ่าทอง ทองเจือ. (2549). *ภาษาผ้าทรงในราชสำนักสยาม.* บริษัท อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- พิชชากานต์ ช่วงชัย. (2565). *Soft Power, วัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย.* https://www.creativethailand.org/article-read?article_id=33445
- ศุภย์สยามวรรณศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2565). *ภาษาอาภรณ์ดินฉ่องสะท้อนนครหลวงไทย.* <https://la.mahidol.ac.th/e-book/siam-ebook/Phusa/phusa.pdf>
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2565). *ถอดรหัส 12 อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย ที่พร้อมต่อยอดสู่ความก้าวหน้าระดับโลก.* <https://www.salika.co/2022/12/19/12-creative-industries-support-creative-economy/>
- อรรถพันธ์ พงษ์เลหาพันธุ์. (2563). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอแฟชั่นไลฟ์สไตล์จากทุนวัฒนธรรมพื้นถิ่นจังหวัดน่าน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. ศิลปกรรมสาร,* 13(2), 102-119. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/fineartstjournal/article/view/242723/168665>
- ArtBangkok. (2557). *ธรรมเนียมการแต่งกายในพระราชพิธีโสกันต์.* <https://www.artbangkok.com/?p=30848>
- Design for Creative Economy Research Unit. (2564). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์คืออะไร.* <http://www.dce.arch.chula.ac.th/creative-economy/>
- Warren Byrd. (2018). *แนวทางการแต่งตัวและเครื่องประดับของเด็ก Gen Y.* <https://shorturl.at/DVyUa>